

JAUME SERRA I HÚNTER
SEMBLANÇA BIOGRÀFICA

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

JAUME SERRA I HÚNTER

SEMBLANÇA BIOGRÀFICA

Conferència pronunciada davant el Ple per

JORDI SALES I CODERCH
el dia 14 de juny de 1999

BARCELONA
2000

Biblioteca de Catalunya. Dades CIP

Sales i Coderch, Jordi R.

Jaume Serra i Hünter, semblança biogràfica

A la coberta: Institut d'Estudis Catalans, Secció de Ciències

ISBN 84-7283-495-6

I. Institut d'Estudis Catalans. Secció de Ciències II. Títol

1. Serra i Hünter, Jaume 2. Filòsofs — Catalunya — Biografia
929Serra i Hünter, Jaume

© Jordi Sales i Coderch

© 2000, Institut d'Estudis Catalans, per a aquesta edició

Carrer del Carme, 47, 08001 Barcelona

Primera edició: març de 2000

Tiratge: 500 exemplars

Compost per Víctor Igual, SL

Carrer de Còrsega, 237, baixos. 08036 Barcelona

Imprès a Altés, SL

Carrer de Cobalt, 160. 08907 L'Hospitalet de Llobregat

ISBN: 84-7283-495-6

Dipòsit Legal: B. 12911-2000

Són rigorosament prohibides, sense l'autorització escrita dels titulars del *copyright*, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment i suport, incloent-hi la reprografia i el tractament informàtic, la distribució d'exemplars mitjançant lloguer o préstec comercial, la inclusió total o parcial en bases de dades i la consulta a través de xarxa telemàtica o de la Internet. Les infraccions d'aquests drets estan sotmeses a les sancions establertes per les lleis.

A la memòria de Jordi Maragall

1. Jaume Serra i Hünter neix a Manresa el 7 de gener de 1878. La seva mare era filla d'un enginyer irlandès dels que, com Pearson, vingueren a Catalunya per les obres dels ferrocarrils. Jaume Serra i Hünter estudia als jesuïtes de Barcelona i fa les llicenciatures de dret i filosofia i lletres a la Universitat de Barcelona. Cursà els dos cursos de metafísica que professava Josep Daurella i de Rull, autor d'unes *Instituciones de metafísica* (1891), d'uns *Apuntes de lógica fundamental* (1909) i d'un estudi sobre la filosofia de Dant, senador l'any 1923 i vicerector de la Universitat de Barcelona l'any 1924. El 1902 fa el doctorat a Madrid amb una tesi sobre la teoria psicològica del judici. Hom sap pel testimoniatge de Francesc Mirabent i Josep Carner que de jove feia versos. Guanya unes oposicions a l'institut d'Almeria i poc després a la càtedra de Lògica Fonamental a la Universitat de Santiago. Havent-se creat l'any 1912 la Secció de Filosofia a la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de Barcelona, obté l'any següent, 1913, la càtedra d'Història de la Filosofia. Juntament amb els seus companys de Facultat Tomàs Carerras i Cosme Parpal publica las *Lecciones de filosofía* de Francesc Xavier Llorens i Barba. Pertany a la Societat Catalana de Filosofia de l'Institut d'Estudis Catalans, fundada l'any 1922, i a la Reial Acadèmia de Bones Lletres, on fa el seu discurs d'entrada l'any 1925. El març de 1931 és nomenat degà de la Facultat de Filosofia i Lletres, i el mes següent, rector de la Universitat de Barcelona. La Generalitat el nomena president del Consell de Cultura. Des de 1932 milità a Esquerra Republicana de Catalunya, per la qual és elegit diputat al Parlament de Catalunya, de què fou vicepresident. Al final de la Guerra Civil s'exilià a Mèxic, on morí el 7 de desembre de 1943, a Cuernavaca, a seixanta-cinc anys d'edat. A l'exili es manté entre els homes del Club del Llibre Català. El seu magisteri fou reconegut per Josep Maria Calsamiglia, Joan Cre-

xells, Juan David García Bacca, Jordi Maragall, Francesc Mirabent, Eduard Nicol, Ramon Roquer, Joan Roura i Parella i Joaquim Xirau. Xirau cita amb elogi els seus cursos universitaris de 1913-1914 i 1914-1915, i Mirabent els de 1920-1921 i 1922-1923. Entre els seus escrits podem destacar les dues sèries *Filosofia i cultura*, del 1930 i el 1932 (d'ara endavant, FC) i els pòstums *El pensament i la vida: Estímuls per a filosofar*, Mèxic, 1945 (d'ara endavant, PV) i *Problemes de la vida contemporània*, Barcelona, 1985 (d'ara endavant, PVC). (La introducció és datada a Tolosa de Llenguadoc el 19 de juliol de 1939.)

2. *Idealitat, metafísica, espiritualisme* (d'ara endavant, IME) és un escrit de l'any 1922 del qual diu que és la síntesi dels seus cursos, un «programa d'orientació per a les noves promocions universitàries» i «l'exponent invariable de la [s]eva tendència filosòfica». L'any 1925 Jaume Serra i Hünter defineix el seu pensament com «un espiritualisme més idealista» en contrast amb el que anomena «semiespiritualisme» de Ramon Martí i d'Eixalà i Francesc Xavier Llorens i Barba, dominat per la influència de l'escola escocesa del sentit comú. Les paraules acabades en *-isme*, si bé són molt útils a l'hora de fer classificacions, són també molt traïdores i font de moltes confusions. Em sembla inexacte fer de Jaume Serra i Hünter l'exponent d'una «tradició espiritualista» que determinés una part *x* del pensament català, sobretot si una «tradició materialista» en determina una part *y* i hom perd el temps elucubrant si *x* o *y* reflecteixen el caràcter de la filosofia catalana com un tot. Com en la història del catalanisme polític, és també urgent abandonar «la fase del que podríem denominar com de les causalitats simples», segons la magnífica i recent expressió de Jordi Casassas i Ymbert al pròleg d'una tesi doctoral sobre Narcís Verdager i Callís. En el cas de Jaume Serra i Hünter no trobem el terme *espiritualisme* amb la repetició d'una tradició que tampoc no sabríem determinar ben bé quina fóra; en el nostre cas d'avui ens trobem davant *espiritualisme* amb una realitat ben precisa, que és una adaptació a Catalunya de la filosofia acadèmica francesa de finals del segle XIX: el realisme o positivisme espiritualista de Félix Ravaisson-Mollien, Jules Lachelier, Henri Bergson i, sobretot, en tant que influeix sobre Serra, Émile Boutroux amb la seva tesi sobre la contingència de les lleis de la naturalesa (1874), els estudis sobre història de la filosofia i la traducció al francès de l'obra de Rudolf Eucken. Eucken fou Premi Nobel de Literatura l'any 1908 i era una celebritat del moment, d'aquelles que sovint desapareixen sense deixar gaire rastre; per tal de presentar-lo molt breument, podem dir que la seva filosofia de la vida espiritual prefigura els desplegaments del que serà la filosofia de Max Scheler. Del mateix Émile Boutroux és la frase sobre Sòcrates «L'home les idees del qual conserven tota la seva vigència en la societat contemporània és Sòcrates», que figura en castellà com a lema de la col·lecció «Sòcrates» de l'Editorial Cervantes, dins la qual es publiquen l'any 1927 *La estètica anglesa del siglo XVIII*, de

Francesc Mirabent, i *El sentido de la verdad*, de Joaquim Xirau. Aquest és el moment en què una escola de Barcelona en els estudis filosòfics és una realitat més coherent. L'adaptació d'un moment de la filosofia europea i l'estudi de la gran tradició filosòfica (articles dels grans filòsofs a l'*Enciclopedia Espasa*, monografies sobre Sòcrates i Spinoza [«Els Clàssics de la Filosofia», Girona, Gràfiques Darius Rahola, 1931 i 1933]) permeteren una orientació del treball acadèmic que fou fecunda. No trobarem gaire més en Jaume Serra i Hünter; però això permeté prop d'una trentena d'anys de continuïtat, que és un lapse molt notable a les nostres latituds.

3. L'aspecte de recerca teòrica és una funció dels estudis filosòfics; l'altra és ser-ne «un factor unificador de la cultura». La filosofia «no ha de donar sols una concepció del món, sinó una solució pràctica als problemes de la vida» (IME, p. 68). El criteri d'aquesta aplicació pràctica dels estudis filosòfics al món cultural és la idealitat: «allà on els ideals manquen, els esforços per a la millora social revesteixen el caràcter de la lluita primitiva: concepció egocèntrica, utopia utilitarista» (IME, p. 68). La filosofia de l'ideal és exposada en la conferència d'inauguració del curs de l'Ateneu de Girona (1925-1926): *L'apologia de l'ideal* (d'ara endavant, AI), al meu entendre les millors planes de Jaume Serra i Hünter. L'ideal «és una representació intencional de la plenitud de perfecció en un ordre determinat de la realitat. L'ideal és com una unitat simbòlica del pensament i l'acció» (AI, p. 7). L'ideal actua sobre nosaltres en tres moments: primerament, hi ha contemplació de l'ideal i atracció; un segon moment és d'inquietud i de treball, i, finalment, l'ideal s'incorpora al nostre jo i «esdevé una força interior que ens serveix de guia en les coses de la vida» (AI, p. 11). L'ideal actua en les etapes de la vida de l'home i de la humanitat, l'ideal actua en la creació de l'obra artística i en el progrés de la recerca científica. L'orientació idealista com a sistematització de l'amor a l'ideal és, segons Serra, «inseparable del concepte històric de la filosofia» (AI, p. 17). Aquesta doctrina és «una meditació platònica», com comenta J. Xirau —quan encara es presentava explícitament com un continuador del programa de Jaume Serra i Hünter— l'any 1927 a *Sentido de la verdad*.

L'espiritualisme de l'ideal es desplega en una filosofia de la cultura. En aplegar en dos volums titulats *Filosofia i cultura* dues sèries de «conferències, lliçons i col·loquis», Jaume Serra i Hünter exposa: «Fa temps que el seu autor somnia que el veritable camí de la nostra alliberació social i política és la cultura. Creu també que aquesta cultura ha d'ésser orientada per un alt sentit filosòfic» (FC, I, p. 7). Serra pensa que existeix una conquesta encara més heroica que la conquesta que fa l'home de la naturalesa, i és «la lluita contra l'enemic que tots portem a dintre: la nostra naturalesa feta de fang i de llum, de matèria i d'esperit» (FC, II, p. 20-21). Per damunt de la pura intel·ligència existeix el pla conjunt de la intel·ligència i la vida (FC, II, p. 22). Existeixen

unes actituds que s'oposen a l'ascens vers l'Ideal que frenen constantment aquesta lluita per la cultura: l'actitud oportunista, el fatalisme, la violència i la utopia; enfront de tots aquests perills, la cultura és constantment un imperatiu, un deure. Abans de judicar anacrònic el diagnòstic de la filosofia de Jaume Serra i Hünter, cal pensar des de quina novetat hom el judica. Ell sempre fou molt conscient que la seva proposta xocava amb algunes novetats més cridaneres del moment, però afirmava que sempre existeixen novetats que ja neixen velles, «amb la vellesa», afirma, «dels que es paguen de les paraules i viuen a l'entorn de la logomàquia» (AI, p. 12) amb la vellesa dels «esclaus de l'hora, inflats d'una vanitat sense fites, indiferents a les grans alegries i als grans dolors» (FC, II, p. 23).

4. La proposta de Jaume Serra i Hünter d'un idealisme històric va lligada a la seva visió de la història occidental i al seu concepte de «màxima crisi de la Humanitat» (FC, I, p. 22). El moment històric és determinat per l'humanisme clàssic d'humanitat i bon sentit, l'amor cristià, la llibertat renaixentista, la igualtat de la Revolució Francesa i l'imperatiu de reforçament de la fraternitat. Sobre aquest esquema, descriu amb l'ajut d'un text d'Eucken la insuficiència de la concepció únicament progressiva de la civilització: «una civilització que no fa més que empènyer sempre impetuosament cap endavant, que no dona mai una possessió superior al temps, acabarà essent per a l'home absurda i intolerable» (1904).

El tot de la filosofia, segons Jaume Serra i Hünter, té un moment previ, un moment fort i central i un moment final. La psicologia descriptiva i una lògica formal en sentit «kantià o hamiltonià» (FC, I, p. 191) són els factors previs per al plantejament del problema del coneixement i el de la realitat que condueixen al problema de l'acció en una ètica. «La Metafísica espiritualista, que es desprèn d'un idealisme gnoseològic, fa possible una moral en què la idealitat és interpretada com espiritualitat» (FC, I, p. 193). L'espiritualisme filosòfic de Jaume Serra i Hünter és psicologista i sistemàtic. Per tal de no deixar flotant el sentit d'aquests dos termes, acudirem a dos textos de l'escrit *Sentit universal i humà de la filosofia* (FC, II, p. 131-137). Serra hi diu: «Fixem-nos ara com s'inicia el coneixement filosòfic. S'inicia per la Psicologia o per l'Antropologia, és a dir, per l'estudi de l'activitat conscient o de la naturalesa psicofísica de l'home. En cada moment del saber, tant en els graus inferiors de la vida dels sentits com en el pla més enlairat de la intel·ligència, el factor humà no desapareix mai: sentint i recordant, imaginant i reflexionant, sempre tenim davant nostre la vaga representació de la nostra personalitat lligada a les condicions genèriques del concepte *home*» (*loc. cit.*, p. 133). En el mateix lloc trobem la raó de l'afany sistematitzador fonamentat en un sentiment de la tendència a la unitat que habita la vida personal dels homes: «La universalitat de la Filosofia és la clau d'un problema torturador de l'esperit humà: la

tendència a la unitat. Aquesta tendència actua en l'home des dels primers moments de la vida. [...] Ni un sol moment de la nostra vida interior seria comprensible sense la idea de la identitat, que és la unitat reforçada pel sentiment d'una vida personal que canvia i dura» (FC, II, p. 130).

En la nostra complexa tradició de pensament tenim una vessant més feïnera i una vessant més genialoide. Jaume Serra i Hünter pertany a la primera. El recentment traspassat Jordi Maragall, primer vicepresident de la reconstituïda Societat Catalana de Filosofia, al pròleg de PVC es lamentava «de no haver fet més perquè la seva figura hagi estat més coneguda i reconeguda a Catalunya». Serà bo, avui, acabar amb un pensament seu extret d'un assaig titulat *La paraula buida*: «Cada vegada que la vida d'un poble es complica s'imposa una revisió de la seva vida col·lectiva, interindividual i intersocial. És com un repensament que el desvetlla d'una possible uniformitat i atonia» (PVC, p. 80).